

Két „elsüllyedt” irodalmi folyóirat

MARKOVITS GYÖRGYI

I. FIATAL MAGYARORSZÁG*

Első száma 1931 áprilisában jelent meg, a fejlécen a cím piros betűkkel, s alatta ugyanígy az alcím *A történelmi felelősség tudatában élő fiatal társadalom szemléje*, majd két oldalán függőleges piros oszlopok között *S. Szőnyi* Lajos metszete.

Ugyancsak a címdoldalon rövid bevezető szöveg foglalja össze a korabeli ifjúsági mozgalom helyzetét. Ennek három fajtáját jelöli meg: liberál-demokrata, szociáldemokrata és kommunista. A lap eddig fellelt három száma arra enged következtetni,¹ hogy kétségtelenül a harmadik szellemében fogant. A folyóirat második száma ugyanez év decemberében jelent meg, 1932-ben már a második évfolyamot szerkesztik, ebből azonban csak a 2. számot találtuk meg, a hónap feltüntetése nélkül, tehát 1932-ben is kellett léteznie egy első számnak.

Az 1931 decemberi számon már új alcímet látunk: *Az ifjúság világnézeti, társadalmi és irodalmi folyóirata*, ez 1932-ben ismét módosul: *Az ifjúság világnézeti, társadalomkritikai és irodalmi folyóirata*.

A szerkesztő Demjén József volt, az első számok nyomdásza sok más üldözött, betiltott kiadvány előállítója, Gyarmati Ferenc, a későbbieké pedig a debreceni Pannonia Nyomda, ugyanis Demjén József odavaló volt.

Ami az első alcímet illeti, felmerülhet a kései olvasóban, hogy a lapot szerkesztő fiatalok talán nagyképűek lettek volna. A folyóirat szerzői névsora és az ismert számok tartalma azonban mindjárt megcáfolja ezt a feltételezést. Ez a rövid életű irodalmi orgánus valóban a történelmi felelősségtudat jegyében született.

A fő témák: az első világháború tanulságai és a közelgő új háború elleni harc; a dolgozó osztályok, s ezen belül az értelmiség, különösen a fiatal nemzedék helyzete; felkészülés az új Magyarország megteremtésére.

A kis, egy ívnyi folyóiratba így sűrítve belefér a nagyvilág és a kisvilág: a nemzetközi helyzet és a hazai körülmények meglepő éleslátással történő felmérése.

Az első szám rövid vezető cikkét a szerkesztő írta „d” aláírással *Végső veszedelem* címmel. „Soha még nem állt nemzedék ennyire kiszolgáltatottan, fegyvertelenül — olyan problémák előtt, mint a mai ifjúság” — ez az alapgon-

* Az OSZK-ban összesen két szám van meg: 1931. 1. sz. és 1932. 2. sz. — A 3. sz. lelőhelye az Országos Levéltár (OL B.M. k 149—1931—7—9331).

fiótló meggyoporszó

CS. SLETA
KÖNYVTÁR

A TÖRTÉNELMI FELÉLRÉGE TUDATÁBAN ÉS A PIALY VÁRÁDALOM SZEMLÉJE
FELÉLRÉGE SZERKEZTŐ: DEZSŐ JÓSEF

A TARTALOMSÓL: Végül veszedelm - Kilenoszásasok - Egyszerű javaslat a munkásokéllés megoldására - Koraszülé közléskolái - Mi van a Kollag-naktummal? - SOROMPÓ: Remarque, Mitter és a világhébor - Magyar darabot a Nemzeti Színház Studiojának - Az Állásfalmozók ellen - IRODALOM: Szobotka Tibor novellája - Rednői Miklós, Nemes György, Szabados András versei - IDEGEN KÖLTŐ: Klambund; A Haldokló Katona 1914 - AKOR LEVELESLÁDÁJA: Pacifizmus - Nemifolvilágosítás, MUZSIKA - KÉPZŐMŰVÉSZET - KÖNYVEK

NALUNK HÁROMFAJTA ifjúsági mozgalom van. Liberál-demokrata, szociáldemokrata és szélsőséges, magyarán kommunista. Van egy negyedik is, ez tölti meg a tanácsokat, operétszínházakat és az egyeséspárti klubok terméit, — házbálakon és vívótermekben is ők viszik a hangot: ez az a rohadt és felelőtlen fiatalság, amelynek minden gondja saját kis piszkos öröme. Vannak szép számmal a polgárok ságit, a kútat, a becsületes megőlést nem érdemel egyebet a pusztulásnál.

A NEMEL-OSZTRÁK VAMSZOVETSEG koruli háborúság meguntatta, mennyire kómolytalan és mennyire egy határai csoport érdekeit szolgálja az egész Páncsiropa-mászlag. A vanhatárok leromolása volt Coudenhove Callergi céltűrésének sarkalatos pontja: Briand pedig szösztermi ezt írja az európai kormányhoz intézett memorandumában: „... Europa általános közgazdasága még ma is a rendezetlenség állapotában van.” A nemel-osztrák vamszövetség az első lépés a „rena” felé, a nagy kapitalista összefogás felé: pontikailag a Szovjet, gazdaságilag Amerika ellen. De most a „boche” kezdeményezte, a galus mellatánkodók... Világbeke? Együttműködés? Leszerelés? ... Kellene valamiféle orrbavágás a világ urainak, hogy komolyabbnak lássák a jövót.

MEGRENDÍTŐ, HOGY MILYEN apró állam vagyunk. Reggeltől-estig kényelmesen be lehet utazni az egész országot, — Zeppelinen félnap alatt... A lakosság ortasi százaléka a földből él — a kutya sem törődik vele hogyan. Ha annak az értékek, amit az ezterheldák partján betemet a por, megtapos a esendősztizma és visszapotol a szőigébirő, csak negyede a világ élé kerülhetné, ledobhatnánk az idegen kultúra maskaráját. Magyarország csak belső, faji értékeivel nőhet ki a gyerekszoknyából.

1931

ÁPRILIS

50
FILLÉR

dolata. Megállapítja, hogy a világ óriási változások előtt áll. Ezt a gondolatmenetet támasztják alá a többi, a háborúra vonatkozó írások, mint az ugyancsak Demjén József tollából származó *Remarque, Hitler és a világháború* — ennél a szignó (-n -f) — című írás, mely a *Nyugaton a helyzet változatlan* című antimilitarista regény színpadi változatának Berlinben történt betiltásáról ad számot, s ennek kapcsán, Hitler uralomrajutása előtt két esztendővel jelez „... az talán nem is olyan nagy baj, ha egy tömeg vagy közösség vezetői bolondok és gazemberek, de hogy egy sokmillió németet azzá akarjanak tenni — katasztrófa. A szélsőségek ezen dolgoznak és határozottan eredménnyel ...” *Klabund A haladókatona 1914.* című lírai írását kitűnő művészi fordításban olvassuk ugyan-ezen az oldalon, *Jobbágy* György aláírással. Ez álnév volt, az akkor húszéves Nemes György első írásai, főként versek, ezen a néven jelentek meg Debrecenben.¹

A *Kilencszázasok* című, p. m. szignójú írás más oldalról ismét e témát tárgyalja, „ha nem eszmél magára az ifjúság és nem lesz gyámolítója a most növekvő generációnak, ugyanazt az arepirító kritikát érdemli, melyet a mai ifjúság joggal vághat elődei arcába... Jőjjön az ifjúság — s az erővel, mit a készülődő újabb háborúban fegyvergolyó vagy gáz változtatna néma halállá, fogja le azok kezét, kik sarat dobálnak legszentebb eszméire.” Ezt követi a *Mi van a Kellogg paktummal* című cikk, mely a fegyverkezési hírekről számol be. Az 1909—12-esek levelei között ezt olvassuk: „... a pacifizmus nem a béke szeretetét, hanem a háború okos gyűlöletét jelenti... Aki csak egy kicsit tud olvasni események és külsőségek mögött, megdöbbenve figyeli a bonyolult diplomáciai szövedéket, amely egyre sűrűbb fonalakkal szövöti át a dinamitingerlékenységű Európát...” (r. gy. Szeged). Még a könyvismertetések is a fentieket támasztják alá: z. gy. jelzéssel olvasunk recenziót Ernst *Glaeser Jahrgang 902* — magyarul *A 902-esek* — című világhírű, Magyarországon elkobzott regényéről.

Az első számot tehát túlnyomóan a nemzetközi helyzet, a háború és béke kérdése foglalja el, a másik fő téma a munkanélküliség. Ezzel foglalkozik az *Egyszerű javaslat a munkanélküliség megoldására* és *Az álláshalmazok ellen* című írás.

A második évfolyam második számát mintha szociográfiai összefoglalónak szánták volna a szerkesztők. Szinte minden cikk erről szól más-más megvilágításban. *Vörösmarty* Dénes a Sarló-mozgalomról ír *Az újarcú magyaroktól a magyar szocialistákig* címmel, *Brogányi* Kálmán² Pozsonyból *A parasztlakosság művészete* című írásában megállapítja, hogy „az új, rettenetes helyzetében öntudatosodó parasztság ma a proletariátus sorai között harcol azért az új, harmonikus társadalomért, amely a szükségletnek és a kor technikai civilizációjának: a betonnak, acélnak, traktornak, a kémiai és gépi eredményeknek a természettel való új harmonikus tömegkultúráját teremti meg”. *Gunda* Béla *Egy dunántúli nagybirtok cselédeinek élete* című részlettanulmányát közli folytatásosan (a Ráckeresztúr község és környékének „életrajza” című munkából, mely a Fiala Magyarországi Munkaközössége szociográfiai csoportjában készült), majd *A szlovéniai magyar kisebbség problémái* című írás foglalkozik a szövetségi mozgalommal. *A Kenyér és bán* tömören bizonyítja a munkapiac és a kriminológia közötti összefüggést.

Ebben a számban, bár kevesebb cikkben, de érdemben kiemelve foglalkozik több írás pedagógiai kérdésekkel. *Fábián* Dániel *Az ifjúsági parlamentről* szóló írásában alapvető megállapításokat tesz. „Az igazi szocializmus — írja — nem

pártjelszavasdit kíván a fiatal értelmiségtől, hanem szaktudásának maximális fegyverzetét és annak a szocialista fejlődés vonalába való beállítását. Új építészeket, új nevelőket, új orvosokat, új írókat, új mérnököket, új művészeket akar a szocializmus meghódítani, és már ma építő munkába állítani, hogy szaktudásukon keresztül éppúgy dokumentálják a szocializmus magasabb társadalmi, etikai és kulturális jelentőségét, amint azt a munkásság teszi szakmai szervezettségének és osztályharcának vonalán... egyetlen, a társadalom alapszerkezetét átépítő programja van: a marxista szocializmus... A legfontosabb lépés megszabadulni a fasizmus, nacionálszocializmus, klerikalizmus minden maradványától, mert csak így indulhat el azon az úton, amelyen az emberi és szociális alkotást vállalhatja.”

Kitűnő pedagógiai tanulmánnyal szerepel *Krammer Jenő* Pozsonyból. Ma is időszerű, *A tökéletes embernevelés felé* című írásában elméletileg foglalkozik a kapitalizmus válsága felismeréséből származó, új követelményeket felállító pedagógiával.

A prózai írások mellett a korabeli költészet egy-egy kitűnő darabját találjuk. Mindjárt az első számban szerepel *Radnóti Miklóstól Hajnali elégia*, jóbarátjának, az illegális mozgalom önfeláldozó részvevőjének, *Lakatos Péter* Pálnak ajánlva. Az 1931. évi második számban pedig a *Napló* 1931. április 19. olvasható *Radnóti*tól. Az első számban még két verset találunk *Radnóti*én kívül, *Szabados András Emberek vagyunk* című szabadversét és *Nemes Györgytől az Ingotag mérleget*, melyben az ifjú költő dialektikusan felépített gondolategységbe fogja össze egyrészt az osztályellentéteket, másrészt az „én és mi” „ingotag mérlegét”. Mivel a vers azóta sem jelent meg nyomtatásban, érdemes egészében idézni.

Igen, nem vagyok szegény ember,
felhevít, ha ajándékot kapok,
s örülök neki mint a felelősségnélküli gyermek,
ha eljönne folyondár karjaival az asszony,
m a g a m n a k szeretném bőrét, haját, liliomkezét,
ha gyermeket csiholnánk a megmagyarázhatatlanból,
m a g a m n a k szeretném tisztatöszemét,
igen, el tudom nézni a zsiros festményeket, a hízott
szobrokat,
elhallgatom a gögös, úri muzsikát s a dúsanterhelt
verseket,
nem haragszom a hadvezérekre s a kimagasló gyár-
kéményekre,
a jólfelöltötött lakásokra,
a cifra, szép vásárra,
a gazdag anyák féltésére,
— hiszen én is a magas Svájcba készülök.
Igen, azért tudom, hogy sok a prémeöltötött bűn,
temérdek a palásttalborított igazságtalanság,
tudom, hogy egyhetes anyáknak kiapad a tejük,
megszületett gyermekecskéket még a felébredés előtt
visszavisz a nagy Összegyűjtő,
tudom, hogy emberverejtékből nő a kenyér
és korhadó tüdőök gőze festi oly szürkére az eget,
tudom, hogy galád vagyok s velem együtt még egy
csomó, pimasz és ripók,
szájkoptatók vagyunk és lágy zsír nő a bőrünk alá
Tudom, hogy elloptam egy éjszaka az alvók aranyát
levetkőztettem a mit-sem-sejtőket,

kihordtam fájuk és szenük,
 némelyiknek a lábát is levágtam,
 kezemben maradt egy-egy kiráncigált szem.
 vér-szívó férgeket és agy-szárító gondokat csempész-
 tem az ágyukba,
 tüzes keléseket varrtam a hátukra,
 koresat-szülővé tettem az asszonyok méhét,
 moecosk imákat ültettem a férfiak szájába
 és a gazdagokhoz vittem az Istent is.
 Tudom, az öklök igazat akarnak,
 de az igazságnak kiszúrtuk a szemét
 és lesznek, akikhez sosem fog eltalálni.
 Sehonnai vagyok, szószátyár és gyáva:
 van magam-öröme és magam-bánata,
 tudok sírni egy fillért-érő lányért és csekély-kis be-
 tegségekért,
 természetesnek és igennek tartom, hogy vannak jólevők is
 hogy a betű, a hang, a szín, a forma nem minden-
 kinek való,
 jólérem magam a jó társaságban,
 százszor mondom, hogy: én, én, én,
 — pedig vannak percek, amikor tiértetek sírok,
 dolgos, szegény, kihasznált emberek,
 nyúzott, hajtott, fáradtinú emberek,
 könnyes, öklös, véresszemű emberek,
 — de félek tőletek, és szeretlek is titeket,
 csókot adnék, de húzódom is akkor,
 mert nem gépszíjesattogás közt, de here-emésztéskor
 születtem,
 mert senki és semmi vagyok,
 kétrészű, szétvált, kétserpenyős *ing a t a g m é r l e g*
 és nem: egy, egyetlen, tömör, igaz egész,
 — rongy vagyok és érdemetlen,
 a magam rothadó húsát bálványozom —
 szídj meg, te kis proletárgyerek,
 üss pofon kifűjt, kirepedt kis tenyereddal,
 vágj arcomba gyalázó szavakat
 s mondd utána:
 — Meghaltok mind, meghalsz te is.

A folyóirat rangos voltát tanúsítja a második szám is, melyben *Radnóti Naplóján* kívül *Illyés Gyula Szennyek síkatorok között* című (*A Sarjürendekben Szennyek síkatorok tövén* címmel jelent meg: „Távoli korok, ti ózondús / vihar utáni tág idők! / kiknek jöttében úgy hiszek / emlékezzetek majd reánk . . .”) gyönyörű verse, s itt található a munkásmozgalomból jól ismert és Radnóti által nagyrabecsült *Szónyi Magda Napok* című verse.

Az 1932. évi második számban *Berda Józseftől Vers a péklegényekről* és *Zelk Zoltán Erdőben* című szép költeménye található:

Lám, jó a medve: dörmög csupán
 s tűnődve néz a lány után,
 ki kötényébe gombát szedett
 s lopva, félénken hazatipeg.

És jó a szellő: simogatva
 hízeleg az izzadt arcra,
 szalad a favágók után,
 kik ballagnak fáradt-sután.

De bokor zörren remegőn:
lapulva bú a csősz elő,
vaskos fegyver az oldalán —
gombáját ejti s fut a lány . . .

Elbeszélést mindössze egyet találunk a folyóiratban, *Szobotka* Tibor rendkívül érdekes, szürrealista írását az ember és a Sötétség vitájáról.

Az ismertetteken kívül több kis írás tesz eleget a folyóirat alcímében foglalt követelményeknek. Zene, képzőművészet, színház, könyvismertetések (például: „Magyar darabot a Nemzeti Színház stúdiójának!”) olvashatók minden számban.

Bár rövid irodalmi hír, okvetlenül megemlítendőnek tartjuk, mert igencsak jellemző volt a korra: *Fábián* Dániel *A harmincévesek két halottja* címmel adózik két fiatal író emlékének. „Író volt és ember . . . az egyik legszomorúbb fényképe annak a háborút járt, fiatalsága elején megtört, nacionalizmus és bolsevizmus között lengő fiatalember-típusnak, amelyből annyi él Pesten kávéházakban és utcán . . . Minden ellentéte dacára megmaradt egyenes embernek, igazi talen-tumnak és forradalmi léleknek . . . A nevét úgy írjuk le, amint egyszerű koporsó-ján volt. » *Pintér* Ferenc élt 37 évet. « Meghalt az írói nyomorban, keresztény-keresztyén nemzeti újjászületés tizenharmadik esztendejében, népszállóban, kró-nikus éhezésben, tuberkulózisban és influenzában. » Népiesen « és » magyarosan« halt meg.” — A másik halott *Szabó* Bertalan, röpiratot bocsátott ki, melyben szociális intézkedéseket, tervgazdálkodást, szövetkezést sürget; az ügyesség elkobozta a röpiratot, s az üldözött ember agyonlőtte magát.

Méltón csatlakozik ehhez a szerkesztő humorát eláruló hirdetés: „A kapita-lista világrend válsága kétségtelen, Önnek is leszállították a fizetését, de enni azért kell . . . legolcsóbban a Vörösmarty Tejivóban étkezhet. Kitűnő bableves csipetkével és kenyérrrel 20 fillér . . .”

A másik hirdetés sem érdektelen. A lapot évi tízszeri megjelenésre szánták, a szerkesztő nagyon szegény volt, állástalan újságíró, s a munkatársak sem dicsekedhettek vagyonnal. „Akar elegánsan és olcsón öltözködni?” hangzik a kérdés, s utána az ajánlat, a *Fiatal Magyarország* előfizetői féláron juthatnak öltönyhöz egy belvárosi cégnél 1932 áprilisától. Igénybe vette-e vajon valaki akár a munkatársak, akár az előfizetők közül? Aligha. Valószínű, hogy a lapból több szám nem is jelent meg, Demjén József ugyanis bíróság elé került *Radnóti Újmódi pásztorok éneke* című első verseskötetének kiadása miatt, s a per 1932 májusáig tartott. Demjén így vallott a tárgyaláson: „A *Fiatal Magyarország* című folyóirat szerkesztője vagyok. Glatter régi barátom, midőn könyvét elol-vastam, azt ajánlottam neki, hogy kiadom, mert költeményei irodalmi szempont-ból értékesek. A versekben nem találtam semmit, ami a büntető törvények alá esnék, sőt az a meggyőződésem, hogy a bel- és külföldi neves írók sokkal mesz-szebb mentek a költői szabadság fölhasználásában . . .” A folyóirat első száma hirdette a könyvet, valószínű tehát, hogy a könyv sorsát a lap sem kerülhette el.

Demjén Józsefről ezen kívül nem sokat tudunk. Nemes György Debrecen-ben ismerte meg, mint visszaemlékszik rá, először szociáldemokrata volt, majd kommunistává lett. Sokszor elfogták, meg is verték. Az irodalmat nagyon szerette. Egy rendőrségi jelentés is foglalkozik a szerkesztővel, ebből tudjuk, hogy 1907-ben született, a *Fiatal Magyarország* elindításakor tehát alig huszonnégy éves volt. S meghalt ugyancsak fiatalon, harmincöt esztendőskorában, 1942-ben, büntetőszázadban, a keleti fronton.

2. A G Á R D A *

Egymás után bukkannak felszínre a két világháború közötti korszak haladó szellemű, rövid életű irodalmi lapjai. Ezek sorába tartozik az 1933 júliusában megjelent *Gárda* is. I. évfolyam I. szám áll a fejléccen, alcíme „irodalmi és kritikai szemle”, s a Művészet Barátok Clubja hivatalos lapja égisze alatt szerkesztették *Bánáti Oszkár* és *Keleti Jenő*.

Az egész folyóirat mindössze tíz lapnyi, s e néhány oldalon mégis sűrítve őriz elsüllyedt értékeket. A borítólapon a munkásmozgalomból és a baloldali lapok illusztrátoraként jól ismert *S. Szőnyi* Lajos linómetszete látható, a szerzői névsorban pedig a korszak olyan jelentős képviselőivel találkozunk, mint *Radnóti Miklós* és *Bálint György*. E két kiemelkedő szerzőn túl a többi név is jelentős: *Hárs László*, *Lóránth László*, *Moussong Piroska*, *Szőnyi Magda*, *Zelk Zoltán*, s nem utolsósorban a folyóirat két szerkesztője. A névsor önmagában is tanúsodik a *Gárda* világnézeti hovatartozásáról, hasonlóképpen a *Szemle* rovat, melyben a következő könyvismertetésekkel találkozunk: *Forgács Antal Fanyar idő*, *Keleti Jenő Csavargás közben*, *Szőnyi Magda Szobakonyhák*, *Lóránt László Tettének oka ismeretlen* (ezzel a regényével a szerző 1931-ben elnyerte az Otthon-Írók-Hírlapírók Köre pályázatának első díját) és *Moussong Piroska Félúton* című művéről — valamennyi az egyik szerkesztő, Bánáti Oszkár tollából származik — (bi) szignóval. Méginkább aláhúzza megállapításunkat a Művészet Barátok Clubja Zene és Irodalmi Társaság itt szereplő rövid hirdetése, amelyből megtudjuk, hogy a társaság 1931-ben alakult tizenhárom taggal, s e szám a *Gárda* megjelenésének idején elérte a nyolcszázat. „Célja a társaságnak ebben a gazdasági zűrzavarban szigeteket létesíteni, ahol a valódi irodalom és művészet még reuzálhat”, s az aktív tagok közül megemlíthetjük *Baló Elemért*, *Boross Elemért*, *Ascher Oszkárt*.

A lap egyetlen disszonáns hangját véletlenül éppen a folyóirat vezércikkét író *Hangay Sándor* — aki korban is, felfogásban is eltér a lap többi munkatársától — üti meg *A „rongyos gárda”* című cikkben, saját régi, gyenge versének idézésével és egy *Kiss Józsefet* illető rosszízű megjegyzéssel. De végül is a lapban szereplő új „rongyos gárdának”, a fiataloknak kíván sikereket a harcban.

Bánáti Oszkár Pityu című lírai novellával szerepel, *Hárs László A világutazó* címmel írt elbeszélést a lapba, *Lóránt Lászlótól* regényrészlet olvasható *Az ember, aki elfelejtett élni ...* címmel, *Keleti Jenő* lírai írást közöl *Levelek az elefántcsonttoronyból* címmel.

Verssel szerepel *Keleti Jenő*, *Moussong Piroska*, *Szőnyi Magda* és *Zelk Zoltán*.

Moussong Piroska versét idézzük:

Otthon elfogyott a krumpli
és a falvak után
a nagy város uccáit róta . . .
Aztán megállt az úttesten
emberek és sínek között . . .
Két súlyos ökle a szemén
és úgy sírt . . .

* A *Gárda*, megjelenésének idején nem került be a nemzeti könyvtár gyűjteményébe, M. Pásztor József útján jutott hozzá Hírlaptárunk a folyóirat xerox-másolatához.

Zelk Zoltán három kis szatirikus verset adott a lap számára az *Erő és szépség* ciklusából. Egyiket idézzük:

Futballista — tizenyole gólt rúgott
egy félévben, ó isteni láb!
Szobrot neki! Uccát és szép teret!
S cipője köré ékes glóriát!

Nem véletlenül hagytuk a rövid ismertetés végére a legjelentősebb írásokat. Ezek közül is elsőként a (bi) szignóval jelzett — teljes bizonyossággal tesszük fel, hogy a szignó az egyik szerkesztőt, Bánáti Oszkárt jelenti — *Akik Várkonyi Nándor A modern magyar irodalom c. könyvéből kimaradtak* című írását említjük. Radnóti Miklós költészetét mutatja be, rövid életrajzzal, addig megjelent műveivel és a három mű — *Pogány köszöntő*, *Újmódi pásztorok éneke* és a *Lábadozó szél* bibliográfiai adataival. Radnóti Miklós életművének e korai szakaszában felismerte azt, ami később bizonyossággá vált, „egészen különleges lírai megoldást látszik képviselni a »holnap« költészetében”.

Kiemelkedik a *Gárda* írásai között Radnóti Miklós riportja: *Hatszempőzt a proletárfestővel, aki nappal még nem festett soha*. Tűzoltó utcai „lakásán” látogatta meg S. Szőnyi Lajost és feleségét, Szőnyi Magda költőnőt. A rövid, tárgyilagos riport tömören összefogott soraiban az olvasó átfogó képet nyer a házról, a padlás-szoba-műteremről, a nyolchónapos kisgyermekről és egyben — a korszakról. A szociográfiai felmérés pontosságával érzékelteti a környezetet, a légkört, a mérhetetlen kiszolgáltatottságot. A művész, aki öt emberre keres, egyszer *nappal* szeretne festeni, egész napon át, de a bútorgyártásnál naphosszat deszkákat cipel és söpör, munkaideje 12 óra — van úgy, hogy 16. Mégis alkot, mert hisz valamiben. „A szociális elnyomás kivetítése. Ez a legnagyobb feladat. Ezért kell és érdemes tanulni. Szent ügy ez.” — mondja a festő.

A *Gárda* egy eddig ismeretlen *Bálint György* dokumentumot is őriz, Bánáti Oszkár cikkét, *Interjú Bálint Györggyel a Pesti Napló szerkesztőségében a Holnap lírájáról*. „Fiatal, mosolygós arcú ember, szerény, s a szerénység benne van a mozdulataiban” — írja Bánáti s aztán sorra veszi Bálint György válaszát a feltejt kérdésekre, melyek a háború előtti és a háború utáni lírával, a korabeli költészet és az izmusok kapcsolatával, a „saját kiadású” verseskötetekkel és a „holnap lírájával” foglalkoznak. Az érdekes nyilatkozat részleteire e helyt nem tudunk kitérni, csak néhány — általunk fontosnak tartott — megállapítását idézzük. Egyrészt azt, hogy megdöbbenőnek tartja a saját kiadásban megjelenő verseskötetek számát, azt, hogy a kiadók még a legjobb nevű költők köteteit sem igen hajlandók kiadni. A „holnap lírájára” vonatkozóan pedig: „annyi mindenetre valószínű, hogy a líra ismét megtalálja majd az utat a tömegekhez. . .”

Nem tudjuk, mi lett a szépen induló folyóirat sorsa. Bizonyos, hogy a szerkesztők több számot terveztek, hiszen például a Radnóti költészetét bemutató írás is arra utal, hogy folytatni szeretnék volna a sort, szolgálni az irodalomtörténet folytonosságát, fejlődését. „Ebben a rovatban minden egyes alkalommal egy-egy jelentősebb, egyéniségével kiemelkedő fiatal író fogunk bemutatni.”

Jegyzetek

1. Nemes György, az Élet és Irodalom főszerkesztőjének közlése 1969. ápr. 23-án.
2. Brogyányi Kálmán a második világháború előtt a csehszlovákiai magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság titkára volt, és a Fórum munkatársa.

Deux revues littéraires »englouties«

GY. MARKOVITS

Les deux revues littéraires présentées ici par l'auteur, bien que d'une vie courte, méritent d'être retenues de la lourde époque des années trente de la Hongrie. Toutes les deux doivent leur naissance à des écrivains jeunes, et toutes les deux ont dû cesser de paraître sous l'influence d'une tendance politique et sociale qui faisait en ce temps fléchir tant de noble ambition dans ce pays. Les rédacteurs et collaborateurs de la revue *Fiatl Magyarországn* (Jeune Hongrie) ont élevé la voix déjà au début de l'année 1931 contre le fascisme hitlérien et la guerre que celui-ci s'appropriait à déclencher. Plusieurs articles y sont consacrés aux questions sociales fondamentales, dont aussi aux problèmes de la jeunesse, à ses tâches, à son avenir. Les meilleurs des poètes hongrois donnaient des vers à la revue, tels que József Berda, Gyula Illyés, György Nemes, Miklós Radnóti, Magda Szónyi et Zoltán Zelk. Au printemps 1932, le rédacteur József Demjén a dû comparaître devant le tribunal pour avoir édité le premier volume des poèmes de Miklós Radnóti.

L'autre revue littéraire de l'époque où les problèmes sociaux prédominèrent et qui portait le titre *Gárda* (Garde) a paru pour la première fois au mois de juillet 1933, rédigée par la Maison des Amis des Arts. Il ne nous en est resté qu'un seul numéro contenant des vers et nouvelles de la plume de Antal Forgács, László Hárs, Piroška Moussong et Zoltán Zelk. Un document jusqu'ici inconnu sur György Bálint y trouve également place, notamment l'interview d'Oszkár Bánáti avec le poète sur la poésie lyrique de la future. L'interview a eu lieu dans la rédaction de Pesti Napló. Une autre pièce remarquable dans la revue *Gárda* est le reportage de Miklós Radnóti, paru sous le titre «Tête à tête à trois avec l'artiste prolétaire qui n'a jamais peint durant le jour» (en langue hongroise).